

TOESPRAAK DOOR DS. RIEKJE VAN OSNABRUGGE

Ten geleide

"God dienen is mensen dienen en mensen dienen is God dienen".

Afgelopen week is majoor Bosshard overleden, dat kan u haast niet ontgaan zijn. Haar dood heeft bij veel mensen emoties opgeroepen van uiteenlopende aard. Oude discussies steken als vanzelfsprekend de kop weer op: Reacties op haar overlijden variëren van: ze hielp mensen altijd net zo, dat ze wel arm bleven, anders had ze niks meer overgehad om voor te strijden tot; ze zou heilig verklaard moeten worden.

Vanmorgen gaat het over het gaan van de weg van Jezus.

Twee citaten heb ik voor u, beide van Dag Hammarskjöld, een voormalig secretaris generaal van de VN van 1953-1963.

"Vele wegen kent het leven, maar van al die wegen is er een die jij te gaan hebt. Die ene is voor jou, die ene slechts. En of je wilt of niet, die weg heb je te gaan. De keuze is dus niet de weg, want die koos jou. De keuze is de wijze, hoe die weg te gaan. Met onwil om de kuilen en de stenen, met verzet omdat de zon een weg die door ravijnen gaat, haast niet bereiken kan. Of met de wil om aan het einde van die weg milder te zijn en wijzer, dan aan het begin. De weg koos jou, kies jij ook hem?"

Uit: "Tot overblijft wat echt is: Jij", naar Dag Hammarskjöld

Ik weet niet wie -of wat- de vraag stelde. Ik weet niet waarom zij gesteld werd. Ik herinner mij niet, dat ik antwoordde. Maar eens zei ik 'ja' tegen iemand - of iets. Vanaf dat moment heb ik de zekerheid, dat het leven zinvol is en dat mijn leven, in onderwerping, een doel heeft. Vanaf dat moment heb ik geweten wat het wil zeggen, "niet om te zien", of zich niet te bekommeren om de dag van morgen.

Beide teksten van vanmorgen gaat om geroepen worden. Maar wat een tegenstelling komen we weer tegen in OT en NT. Wat kun je er bijvoorbeeld mee, dat Elia, de voorbode toch van de komende Messias, wel toestaat dat Elisa afscheid neemt van zijn ouders en dat Jezus dat zo streng afwijst?

De grote profeet Elia heeft vlak voor onze passage God te kennen gegeven dat hij het gevoel heeft dat al zijn werk voor niets is geweest: het volk luistert nog steeds niet naar hem, ze vermoorden de ene na de andere profeet en nu loopt hij zelf ook nog gevaar. Hij is opgebrand, hij heeft een burn out, zou je tegenwoordig zeggen. God beurt hem enigszins op door hem op te dragen Elisa als zijn opvolger te zalven, (wat hij trouwens niet doet, zo hebben we gelezen). Na jou gaat het gewoon door, klinkt door in Gods opdracht. Toch kun je het ook horen als een uitspraak van een voetbalcoach die je tijdens de wedstrijd vervangt als je even een dip hebt: als je niet gemotiveerd meer bent, kun je beter een stapje terugdoen. Het veld ruimen voor een verse speler.

We lezen over Elisa dat hij aan het ploegen is, met een van de 12 span ossen van waarschijnlijk zijn vader. In elk geval een rijk man. Dat het 12 span is, zal wel weer geen toeval zijn: 12 stammen van Israël blijven staan voor het geheel van het volk van God. Elia gooit als teken van opvolging zijn mantel over Elia heen. Elia is doorgelopen. Kennelijk herkent Elisa het gebaar, want hij reageert.

In het hele verhaal bekruipt mij het gevoel dat Elia helemaal niet zo'n zin heeft om opgevolgd te worden. Hij gooit die mantel en loopt door.

Elisa pikt de boodschap wel op en rent direct achter Elia aan. Zijn roeping overvalt hem, letterlijk. Ik wil eerst even afscheid nemen van mijn ouders en dan kom ik mee. Jezus zegt eeuwen later tegen zijn potentiële volgelingen die hem hetzelfde vragen, dat dat niet de bedoeling is, maar Elia vindt het best. Doe maar hoor, ik dwing je niet. Denkt Elia aan de zwaarte van de opdracht van God en gunt hij hem nog even het warme contact met zijn ouderlijk huis?

Als je trouwens nauwkeurig leest, vind je nergens dat Elisa inderdaad afscheid neemt van zijn ouders. Wat we lezen is dat hij min of meer ter plekke een soort offermaaltijd aanricht voor zijn knechten. Hij slacht daarvoor wel zijn ossen, verstookt hun juk en gaat mee. Het is een andere manier van zeggen dat hij alle schepen achter zich verbrand heeft.

Een lastig toegankelijk verhaal. Het kan volgens mij niet anders dan dat Lucas dit verhaal kent en er een soort rijm op maakt. Doordat Elia en Elisa op de achtergrond meeklinken, zouden we Jezus' woorden in Lucas' evangelie beter moeten kunnen doorgronden.

Maar ook daar worden we voor raadsels geplaatst.

Jezus en zijn leerlingen zijn op weg. Dat komt steeds terug. Op weg met een helder doel: Jeruzalem. In Jeruzalem zou Jezus sterven. Lucas, als alwetende verteller, weet dit al. Zijn lezers ook: iedereen kent de afloop. Dus de richting van de weg van Jezus is tot aan Jeruzalem helder, zeker achteraf gezien.

Jezus, die bij Lucas wel vaker sympathie toont voor Samaritanen, wordt geweigerd in een Samaritaans dorp. Zijn leerlingen willen wel even spektakel en slaan spierballentaal uit:

“Zullen we even vuur uit de hemel afroepen dat hen zal verteren?” Die tekst komt niet zomaar uit de lucht vallen. Over Elia staat te lezen in het begin van 2 Koningen dat hij tot twee keer toe vuur uit de hemel oproept om 2x 50 man te verteren, als een soort teken dat een godsmann, een profeet, niet gesommeerd kan worden door een koning. Maar Jezus wijst hun streng terecht, zo lezen wij. Jakobus en Johannes zullen wat bedremmeld zijn: zijn ze zo bijbelvast, is het toch niet goed.

Sommige uitleggers zeggen dat de leerlingen niet door hadden dat het woord van God ook bestemd was voor de Samaritanen, die dat alleen zelf ook nog niet door hadden. Maar een stukje verderop roept Jezus zelf de herinnering op aan Sodom, waarop vuur uit de hemel regende, als hij het heeft over de steden die de leerlingen niet welkom willen heten.

Hoe zat het ook al weer met die Samaritanen:

Het noordelijke deel van het koninkrijk Israël heette Samaria. De Assyriërs hadden een deel van de bevolking gedeporteerd en er andere volken voor in de plaats heen gebracht. De achtergebleven inwoners vermengden zich met deze nieuwkomers, wat als resultaat had dat de inwoners van het zuidelijke rijk hen niet als volwaardige, want niet zuivere joden beschouwden. De Samaritanen mochten enkele eeuwen later dan ook niet meedoen aan de heropbouw van de tempel in Jeruzalem. Ze geloofden dus wel in dezelfde God, maar hadden elk hun eigen tempel.

In het dagelijks leven konden ze best samen opschieten, maar als het om officiële religieuze rituelen ging, dan accepteerden ze elkaars opvattingen niet. Dat lijkt een reden waarom de Samaritanen in dit verhaal Jezus niet willen ontvangen: wie wil gaan bidden in Jeruzalem, zoekt maar een andere slaapplek.

Voor mij is de vraag welk verband Lucas wil leggen tussen dit merkwaardige voorval en het verhaal dat volgt over allerlei mensen die Jezus willen volgen. Jezus' reacties op mensen die hem al dan niet willen volgen lijken nogal paradoxaal. Een eerste wil wel volgen maar wordt het ernstig ontraden, nummer twee wordt geroepen om te volgen, maar wil eerst nog zijn vader begraven (en wordt vervolgens nogmaals opgeroepen om het Koninkrijk te verkondigen), nummer drie wil volgen, maar lijkt ongeschikt omdat ook hij nog vast zit aan vroeger.

Moet 'de conclusie' luiden dat nu eenmaal niet iedereen geschikt is voor de zaak van het Rijk? Of zit het nog weer anders?

In elk geval sluit Lucas af met alweer een verwijzing naar Elisa. Jezus zegt namelijk: wie de hand aan de ploeg slaat en achterom blijft kijken, is niet geschikt voor het koninkrijk van God.

Zou dat laatste stuk de sleutel zijn om het eerste te begrijpen?

Laat nu toch eens eindelijk die vetes van vroeger rusten. Kijk toch niet steeds in wrok terug op een geschiedenis waarbij je elkaar het licht in de ogen niet gunde.

Volg toch gewoon Jezus op zijn weg!

Wie mij echt wil volgen, moet niet op Elia lijken waar het gaat om verterende vuren uit de hemel, maar op Elisa, en zich gedragen als iemand die ploegt. Waarom is een ploeger dan wel geschikt voor dat Rijk van God? Wat doet die dan?

Niet achterom kijken, want dan krijg je scheve voren. En dus wel de blik vooruit richten, anders weet je ook niet hoe en waar je je voeten moet neerzetten... Concentratie op je eigen weg en roeping betekent: nú beslissen, niet omzien, je niet laten afleiden. Maar hoe bepaal je of iets voor jou nú het gebod is dat je volgen moet, of dat het gewoon een vlucht is, een rotsmoes om je aan je levensverplichtingen te onttrekken?

Lucas laat zijn tekst op nog een plek rijmen met het verhaal over Elisa en Elia: Elia vindt het goed dat Elisa teruggaat om afscheid te nemen van zijn ouders. Lucas maakt er twee situaties van: iemand die zijn vader wil begraven en iemand die afscheid wil nemen van zijn huisgenoten. Misschien stond Elia Elisa toe om nog te aarzelen. Misschien dacht Elia wel dat Elisa dan bij nader inzien niet mee zou gaan, wat hij best had kunnen begrijpen. Maar Jezus is rigoureuus: wie mee wil lopen op de weg naar het Koninkrijk, moet niet terugkijken.

Natuurlijk krijg je dan hier die discussies over de vraag of Jezus de tien geboden over het eren van je ouders aan de laars lapt. Lijkt me onzin. Blijven hangen in het oude, bekende, heeft als risico dat je vervolgens ervan afziet om naar voren te kijken. Verbrand je schepen achter je, in zoverre dat je voluit gericht kunt zijn op een toekomst onder Gods aangezicht, waar de regels van zijn rijk heersen.

Natuurlijk moet je de tijd nemen om overledenen te begraven, natuurlijk neem je afscheid van mensen die je dierbaar zijn. Maar, lijkt Jezus hier te benadrukken: "wie mij echt wil volgen, gaat een lastige weg". Laat je dan niet verleiden om terug te kijken, te denken in nostalgie dat het vroeger eigenlijk ook wel best was. Alleen met een blik vooruit, richting het Koninkrijk, kun je een stuk verder komen in de goede richting. En als we daar dan durven te lopen, als mensen die een akker ploegen, dragen we zo ons steentje bij

Wie ploegt bereidt de akker voor op later.
Wat tot zonet nog groen en levend was
lijkt nu slechts bruine aarde, levenloos.
Totdat de zaaier komt en leven deelt,
totdat de meesterploeger os en ploeg verlaat
en met de mantel van het woord van God
zich tot de mensen wendt.
God, zaai uw woord, leen mij uw mantel uit,
zodat het levend groen de kop opsteekt.

Roel Bosch

1 juli 2007 - De Tronk